

в подальшому ми маємо уникати оцінювання світу через «ціль», «сдність» та «істину».

Досліджуючи взаємовідносини людини та світу, на думку Ф. Ніцше, окрім попередніх трьох категорій, які ми вже розглянули виникає ще одна. Коли ми запитуємо себе чому ми віримо в ці категорії, то виникає питання довіри, тобто в гру вступають категорії розуму, які є також причиною нігілізму. Ми визначаємо та оцінюємо світ через категорії яких не існує, тобто вони є вигадками нашого розуму. Отже, ми самі створюємо ці категорії, самі надаємо їм сенс та самі їх спростовуємо, проходячи цей шлях виключно теоретично, як зазначає Ф. Ніцше, шляхом психологічного стану. Будь-яка моральна система цінностей приводить до нігілізму, адже ми не дивимось на себе як на творців, а лише як підкорених чийсь волі.

Отже, нігілізм виникає не тому, що наше відношення до життя гірше ніж колись, а тому, що взагалі були і є сумніви в тому, що навіть наше життя або зло могли б мати якийсь інший смисл, ніж йому вже надано, тому коли ми прибираємо попереднє трактування, яке і було єдиною інтерпретацією, то нам і досі здається, начеб то немає ніякого сенсу в житті взагалі, нібито все дарма. Але насправді можливо є сенс шукати інший смисл, і можливо, він має бути не лише теоретичним, тобто це не мають бути лише теоретичні розумові конструкції.

Список використаних джерел

1. Давыдов Ю. Н. Эстетика нигилизма. – М.: Искусство, 1975. – 271 с.
2. Ницше Ф. Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей / Пер. с нем. – СПб.: Издательский Дом «Азбука–классика», 2007. – 448 с.
3. Ницше Ф. Странник и его тень // Ницше Ф. Избранные произведения: В 3 т.: Пер. с нем. – М.: REFL–book, 1994. – Т.2. – С.270–399.
4. Ницше Ф. Как говорил Заратустра. – Режим доступа: <http://knjiky.ru/books/tak-govoril-zaratustra>

References

1. Davydov Ju. N. Jestetika nigilizma. – М.: Iskusstvo, 1975. – 271 s.
2. Nicshe F. Volja k vlasti: opyt pereocenki vseh cennostej / Per. s nem. – SPb.: Izdatel'skij Dom «Azbuка–klassika», 2007. – 448 s.
3. Nicshe F. Strannik i ego ten' // Nicshe F. Izbrannye proizvedenija: V 3 t.: Per. s nem. – М.: REFL–book, 1994. – Т.2. – С.270–399.
4. Nicshe F. Kak govoril Zaratustra. – Rezhim dostupu: <http://knjiky.ru/books/tak-govoril-zaratustra>

Matviienko I. S., Ph.D., Assistant Department of Philosophy NULES Ukraine (Ukraine, Kyiv), malushka20@ukr.net

The problem of nihilism in European culture (philosophical views of Friedrich Nietzsche)

Examines the views of F. Nietzsche given the problem of nihilism in European culture. Nihilism as the direction appears as the ultimate negative, that is, the rejection of authoritative thinking. The leading purpose of the article is the disclosure of the problem of nihilism through the prism of European culture, given the stance of Friedrich Nietzsche. Nihilism does not arise because our attitude towards life is worse than before, but because it was generally and there is no doubt that our lives could have some other meaning than he already provided, so when we remove the previous interpretation, which was the only interpretation, we still feel like there is no point in life at all, though all in vain. But it really might make sense to look for another sense, and perhaps it needs to be not only theoretical, i.e., it should not be only theoretical mental structures.

Keywords: nihilism, life, mind, morality, norms, goals, ideals.

Матвиенко И. С., кандидат философских наук, ассистент кафедры философии, НУБИП Украины (Украина, Киев), malushka20@ukr.net

Проблема нигилизма в европейской культуре (философские взгляды Ф. Ницше)

Анализируются взгляды Ф. Ницше, учитывая проблему нигилизма в европейской культуре. Нигилизм как направление предстает как полное отрицание всего, то есть отказ от авторитетного мышления. Ведущей целью

статьи выступает раскрытие проблемы нигилизма сквозь призму европейской культуры, учитывая позицию Ф. Ницше. Нигилизм возникает не потому, что наше отношение к жизни хуже чем прежде, а потому, что вообще были и есть сомнения в том, что наша жизнь могла бы иметь какой-то другой смысл, чем ей уже предоставлено, поэтому когда мы убираем предыдущее трактовки, которые и были единственной интерпретацией, то нам и до сих пор кажется, будто нет никакого смысла в жизни вообще, будто все напрасно. Но на самом деле, возможно, есть смысл искать другой смысл, и возможно, он должен быть не только теоретическим, то есть это не должны быть только теоретические мыслительные конструкции.

Ключевые слова: нигилизм, жизнь, разум, мораль, нормы, цели, идеалы.

* * *

УДК 1:572:130.2

Скалацька О. В.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін, Одеський
торгово-економічний інститут Київського
національного торговельно-економічного університету
(Україна, Одеса), elena-s2008@ukr.net

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ АНРІ ЛЕФЕВРА: ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МОДИ

Мета статті полягає у розгляді евристичного потенціалу концепції соціального простору французького філософа і соціолога Анрі Лефевра щодо дослідження феномену моди. Проаналізовано співвідношення триад простору та тіла (просторовій практиці відповідає сприйняття; репрезентації простору – осмисленню; простору репрезентації – переживання). Простежено вплив модної індустрії на формування соціального простору міста. Акцентується увага на положенні, що простір є соціальним продуктом (виробництвом) обумовленим антропологічним аспектом. Обґрунтовано, що побудова соціального простору методом повторення дій, відповідає положенням теорії наслідування моди (Г. Спенсер, Г. Тард, Г. Зіммер). Демонструються можливості застосування теоретичної конструкції А. Лефевра для збагачення соціально-філософського аналізу простору моди, що дозволить розкрити нові перспективи дослідження даного питання.

Ключові слова: соціальний простір, мода, продукт, багатомірність, виробництво, місто, просторовий поворот.

Соціальні трансформації суспільства у другій половині ХХ століття сформували умови задля переосмислення існуючих теоретичних підходів, оновлення категоріального апарату низки гуманітарних наук, що сприяло виникненню «просторового повороту» (як і лінгвістичного, медіального, перформативного та інших). Головна особливість даного повороту полягає у тому, що він дозволяє розглядати соціальні явища, інститути, новоутворення як простори, або системи, що складаються з різноманітних просторів, які взаємодіють згідно певним законам. Такий теоретичний підхід, спрямований на розкриття не абстрактних понять, а реальних процесів, дозволяє аналізувати практичні сторони життєдіяльності індивіда та суспільства. Плюралізм підходів до визначення соціального простору створює поштовх для теоретичних розвідок обґрунтування низки соціальних феноменів як простору, у тому числі і моди. Збільшення теоретичних розробок генезису та функцій моди у ХХ столітті актуалізували її розгляд у межах соціальної філософії. Саме тому, розгляд евристичного потенціалу концепції соціального простору французького філософа Анрі Лефевра є актуальним.

Особливості нових соціальних утворень та необхідність уточнення їх визначення як простору були сформульовані представниками філософської думки, які постали підґрунтям ідеї соціального простору, що у подальшому сприяло виникненню просторового повороту. Теорія соціального простору була розроблена

у роботах наступних авторів: Е. Гідденса, Г. Зіммель, П. Бурдьє, А. Лефевра і М. Фуко. Серед українських дослідників необхідно виділити роботи: О. Бойко–Бойчук, І. Д. Денисенко, О. К. Міхеєва, А. В. Худенко. Найбільше поширення у різноманітних галузях гуманітарного знання концепція А. Лефевра отримала при поясненні простору міста, гіпермаркету, рекреаційних та інших зон: І. А. Голотнікова, І. Ільїн, М. Карповець, Л. В. Малес та інші.

Мета статті полягає у розгляді евристичного потенціалу концепції соціального простору французького філософа і соціолога Анрі Лефевра щодо дослідження феномену моди.

Український дослідник І. Д. Денисенко виокремлює низку детермінант, що призвела до формування «просторового повороту»: соціально–політичні трансформації наприкінці ХХ століття; розвиток суміжних наук; соціологічна криза [7, с. 29]. У комплексі дані явища сприяли зверненню до неопозитивізму, що постав підґрунтям побудови теорії поля Курта Левіна (розглядає життєвий простір як топологію, що дозволяє пояснити поведінку індивіда). Деякі дослідники до теорії поля також відносять концепцію виробництва простору А. Лефевра та теорію соціального простору П. Бурдьє [1; 7]. І. Д. Денисенко окреслює перспективи використання теорії соціального простору для формування методології дослідження сучасних процесів в суспільстві. Автор акцентує увагу на «найбільш конструктивних (чітких й векторних)» концепціях: положенні Е. Гідденса «теоретичні дилеми» та «виклики» І. Валлерстайна. На думку автора, відповіді дані концепції знаходять у теорії соціального простору П. Бурдьє [7, с. 35]. Необхідно зазначити, що теорія П. Бурдьє у своїй практичній спрямованості зазначила низку нових соціальних утворень їх різноманіття; та окреслила низку питань, варіативність вирішень яких можна спостерігати у інших теоріях соціального простору, у тому числі у теоретичних положеннях французького соціолога і філософа Анрі Лефевра. У межах нашого дослідження ми акцентуємо увагу на наступних дискусивних питаннях: роль суб'єкта у формуванні простору та відмінності фізичного та соціального просторів.

Ключовою ідеєю П. Бурдьє є розуміння багатомірності індивіда у співвідношенні з полями. Він зазначає, що простір «прагне» до «перетворення» у фізичний простір завдяки «видаленню або депортації деяких людей» [6, с. 50]. саме включення антропного фактору постає важливим структурним елементом конструювання соціального простору. При аналізі просторів необхідно враховувати, що існують теоретичні підходи, які «містять у собі положення філософських концепцій простору в силу апліцирування деяких властивостей фізичного простору на соціально–просторову організацію суспільства» [10, с. 104].

Філософський аналіз концепту «багатомірність», що є «природним проявом онто– антропологічної багаторівневості» [3, с. 159] проведено у роботах українського дослідника Л. Н. Багатої. Автор підкреслює важливу особливість даного питання: виникнення певних труднощів при розгляді онтологічних рівнів і вплив на них антропного фактора. Дане положення дозволяє визначити багатомірність як «здатність гносеологічного суб'єкта одночасно усвідомлено сприймати, як мінімум, два різноманітні онтологічних рівня» [3, с. 160]. Особливість кожного рівня складається

з його системи законів, що розкривають онтологічну природу даного рівня» [3, с. 160]. У процесі пізнання світу індивід постає «причетним» до онтологічних рівнів, що поєднує виконання гносеологічної функції та процес саморозвитку. На наш погляд, у межах дослідження соціального простору питання багаторівневості індивіда не обмежується гносеологічними актами, воно отримує поширення у межах діяльності, перформативності, виконанні соціальних ролей та функцій.

Концепт «багатомірність» застосовується також для пояснення структури соціального простору, що пов'язано з його динамізмом. Деякі дослідники вважають, що для обґрунтування науковості поняття «соціальний простір» його «необхідно зробити придатним для процедури вимірювання, подання у вигляді деякого набору змінних» [2, с. 312]. На наш погляд, питання використання концепту «багатомірність» для розкриття структури соціального простору замість ієрархічності потребує окремого розгляду.

У своєму дослідженні ми акцентуємо увагу виключно на тих положеннях концепції А. Лефевра, які мають евристичний потенціал для обґрунтування просторової теорії моди у межах соціальної філософії. Це такі положення: визначення соціального простору і його відмінність від фізичного; його архітектурна складова; ієрархічність простору або многууровневості тіла; і інші аспекти (код, візуальність, «царство повторення»).

Анрі Лефевр відзначає існуюче «протириччя між теоріями простору і просторової практикою» [9, с. 8], для вирішення яких необхідно розглядати соціальний простір як «продукт». Концепція простору як соціального продукту вимагає і уточнення термінів. А. Лефевр розуміє «виробництво» як спосіб, який «має власний присвоєний простір» [9, с. 60]. Для нашого дослідження слід звернути увагу на розуміння терміну «присвоєння» простору. Механізм виробництва обумовлює і формування самого простору. Отже, термін «виробництво простору» означає не «предмети або речі, виготовлені вручну або машинами, але як до найважливіших аспектів вторинної природи, результату впливу суспільства на природу первинну – на чуттєві параметри, матерію і всі види енергії» [9, с. 8–9]. Метою виробництва є організація простору згідно логічно послідовних дій, у яких «від тимчасової послідовності постійно відбувається перехід до просторовості (одночасності, синхронізації)» [12, с. 171–172].

Визначення простору як продукту наділяє його такими характеристиками як інтерактивність, можливість впливати на процес виробництва, включення у виробничі відносини, діалектичність, неможливість існувати статично, можливість взаємопроникнення, нашарування, що свідчить про наявність різноманіття соціальних відносин у ньому та інші. Відмінними рисами соціального простору є: гомогенність, фрагментація, ієрархічність [9, с. 12], інтеграцію яких Лефевр назвав «схемою простору зі своєю логікою» [9, с. 13]. Опис ієрархічності простору А. Лефевром відбувається на підґрунті аналізу індивіда, що дозволяє нам використовувати концепт багатомірність. Необхідно зазначити, що при розкритті сутності соціального простору А. Лефевр виділяє в ньому соціальні (виробничі відносини) та антропологічну складову, її багатомірності на рівні тіла (біологічного), соціального (виконання соціальних функцій, виробництва).

У межах нашого дослідження ми зупинимося на наступних варіантах рівнів простору (поряд з іншими).

Одним із складних питань при аналізі простору, на думку А. Лефевра є розуміння його «рівнів, шарів, і відкладення сприйняття, репрезентації, просторової практики, які передбачають, що накладаються один на одного» [9, с. 223]. Він розрізняє три рівні: особливого (навколо тіла); загального (соціальна практика); особливого в зміненому вигляді (характеристики, якими наділяються групи в різних просторах) [9, с. 223–224]. Також А. Лефевр визначає три головних рівня простору, або «просторову тріаду» [1], що дозволяє розглядати його в межах: матеріального, соціально-політичного і науково-дослідного [9, с. 220]. Важливість даної тріади підкреслюють усі дослідники концепції А. Лефевра. Тріаду складають: просторові практики, репрезентації простору, простір репрезентації. При цьому, А. Лефевр підкреслює, що неможливо розуміти простір в даних його проявах без аналізу людського тіла. Він показує відповідність тріад простору і тіла: просторової практиці відповідає сприйняття; репрезентації простору – осмислення, простору репрезентації–переживання.

Багаторівневість простору обумовлена його здатністю інтегрувати «ментальне і культурне, соціальне та історичне» [9, с. 11]. Соціальний простір функціонує «нерівномірно і повсюдно», йому властива і певна детермінованість, за умови його «впливу на спосіб виробництва, будучи одночасно його результатом, причиною і змістом, отже, воно змінюється разом з цим способом виробництва» [9, с. 11]. А. Лефевр наділяє соціальний простір можливістю «відкривати» нові простори (континенти, космос), виробляти (просторового пристрою, характерного для кожного конкретного суспільства) і створити їх (урбанізм). Перераховані вище процеси ґрунтуються на можливості «становищу у свідомості і на фізичному поєднанні елементів, синхронність яких виробляємо ми» [9, с. 11].

Розуміння соціального простору як продукту дозволило застосовувати дану концепцію при створенні простору міста, дослідженні міста. Аналізуючи механізми, що відбуваються всередині простору і впливають на його структуру, виходять за його межі, А. Лефевр відзначає, що «не завжди ясно продемонстрована роль архітектури як використання простору» [9, с. 16]. Для пояснення даного положення він знову звертається до антропного аспекту і його перформативності. Існуюча повторюваність міст, зумовлена «повторюваними жестами (жести робочих) і повторюваних і призначених для повторення механізмів – машин, бульдозерів...» [9, с. 86]. Увесь цей процес А. Лефевр характеризує як «царство повторення». У даному випадку, всі новостворені простори виступають «повторюваним результатом повторюваних дій» [9, с. 86]. При цьому, А. Лефевр акцентує увагу на тому, що дані простору «носять» візуальний характер: «їх виготовляють, щоб бачити: людей і речі, простори і усе, що їх наповнює» [9, с. 87]. Елементом візуальності є видовищність, «яка маскує повторення». Необхідно зазначити, що цілісність простору, його генезис постає можливим виключно перформативності суб'єкта. Архітектурна складова та візуальність простору отримали своє поширення у подальшого застосуванні концепції А. Лефевра для обґрунтування міста як соціального простору.

О. Бойко–Бойчук при побудові формально-логічної загальносистемної просторової моделі міста як «сукупності соціальних просторів» зазначає важливу особливість соціального простору, що пов'язана з його

ієрархічністю. На думку автора, неможливо у повному обсязі охопити усе багатоманіття реальних об'єктів на теоретичному рівні, «модель має унаочнювати суттєві для дослідника властивості оригіналу» [4, с. 214]. Для побудови простору міста, на думку І. Козлової, у концепції А. Лефевра важливе місце займає «сприйняття/розуміння простору», основними елементами якого є «просторовий досвід» (соціальні зв'язки), репрезентація простору, простір репрезентації [8]. На нашу думку, застосування положення про рівні простору А. Лефевра необхідно у взаємозв'язку з рівнями тіла для створення цілісної теорії.

Концепція соціального простору А. Лефевра демонструє можливість застосування її для аналізу моди як простору. Визначення А. Лефевром соціального простору як сукупності вироблених речей і «відношення цих речей», відповідає тому, що вироблений одяг формує простір моди на матеріальному рівні, тренди на абстрактному рівні створюють передумови для їх репрезентації (варіативності) на матеріальному рівні.

Для нашого дослідження необхідно звернути увагу на зазначену А. Лефевром можливість виробництва мати «власний присвоєний простір», акцентуючи увагу на розумінні «присвоєння» простору. Механізм виробництва обумовлює формування самого простору. Дане твердження відповідає історичним особливостям розвитку моди та було підкреслено низкою дослідників (Ж. Бодрійяр, Г. Гумбрехт, Ж. Липовецький, М. Мельник), які обґрунтували вплив виробництва на становлення модної індустрії у ХХ столітті. Також необхідно зазначити, що аналіз процесу виробництва і «виробничих відношень постає підґрунтям побудови економічної теорії моди Т. Зомбарта.

Визначення А. Лефевром виробництва як «царство повторення», у якому «повторюваний результат повторюваної дії» призводить до виробництва простору постає підґрунтям для збагачення теорій генезису моди. Необхідно зазначити, що «повторення», у даному випадку виступає як копіювання і як повторення певної послідовності дій для створення нових колекцій, трендів (симулякр Ж. Бодріяра). Дана концепція інтегрує економічні (виробничі аспекти), що пов'язані з діяльністю індивіда, і доповнюється його сприйняттям процесу. Участь індивіда в процесі виробництва простору передбачає можливість його сприйняття (осмислювання, переживання) даного простору. Побудова соціального простору методом повторення дій, відповідає положенням теорії наслідування моди (Г. Спенсер, Г. Тард, Г. Зіммель), які займають важливе місце в існуючих класифікаціях моди.

Для дослідження соціальності моди положення А. Лефевра про візуальний характер простору, одним з елементів якого є видовищність, «яка маскує повторення», постає умовою для формування моди haute couture (висока мода). У контексті розгляду простору моди формування «маскує повторення» свідчить про те, що традиційні форми одягу, отримують нову інтерпретацію у межах соціального контексту, репрезентуються на сезонному модному показі.

Існують певні теоретичні розвідки спрямовані на обґрунтування міста як модної столиці, доповнення яких концепцією А. Лефевра дозволить інтегрувати просторову модель моди. К. Михалева виокремлює низку детермінант, що сприяли становленню Парижа головним містом, джерелом нових трендів. Активна діяльність мешканців

Парижу спрямована на постійне створення штучних просторів, пов'язаних з виробництвом одягу (ярмарки, експозиції), сприяла формування його як столиці модної індустрії [11, с. 61]. Так само, таким штучним простором став «Театр Моді» Роберта Річі, що представляв пересувну експозицію, яка демонструвала одяг модних дизайнерів у різномісних містах Європи та Америки. Подача одягу у формі інсценування різноманітних просторів дозволила залучити європейських і американських споживачів, зміцнити становище Парижа як столиці модної індустрії [11, с. 63–64]. Так само цьому сприяє створеного ще у XVII столітті Комітету Кольбера, діяльність якого й досі спрямована на «просування статусних предметів розкоші» [11, с. 65].

Історик моди, професор Крістофер Буард у 2004 році видав монографію «Модний Лондон. Одяг та сучасний мегаполіс», присвячену ролі моди «в процесах зміни міста і формуванні столичних ідентичностей» [5, с. 6]. Автор акцентує увагу на соціальності образів індивіди і їх динамічності в міському середовищі. Індивід обирає певний одяг спираючись на власні уподобання, модні тенденції, але не замикається у межах споживання продукту. Місто має певні зв'язки, взаємозв'язки зі своїми мешканцями (які також є суб'єктами дії), що впливають на формування їх світогляду, наслідком якого є одночасне розповсюдження модних тенденцій та світогляду. Інтеграція суб'єктів у світоглядних поглядах на модну індустрію та штучно створені простори (магазини, клуби) сприяють формуванню міста як модного простору.

Розгляд евристичного потенціалу концепції соціального простору Анрі Лефевра щодо дослідження феномену моди сприятиме побудові просторової моделі моди. Взаємодія рівнів простору з багатовимірністю індивіда створює єдність процесу генезису простору. Визначення простору як соціального продукту обумовлена перформативністю індивідів на різноманітних рівнях. Взаємодія просторів дозволяє розкрити їх різноманіття та особливості, нашарування, проаналізувати формування міста як джерела модних інновацій та розповсюдження трендів. Новий ракурс дослідження отримає теорія наслідування моди, у якій інтегрується економічний, естетичний та соціальний аспект. Застосування теоретичної конструкції А. Лефевра сприятиме збагаченню соціально-філософського аналізу простору моди, що дозволить розкрити нові перспективи дослідження даного питання.

Список використаних джерел

1. Бедаш Ю. А. Концепция социального пространства Анри Лефевра / Ю. А. Бедаш // Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). – 2012. – №11 (126). – С.219–223.
2. Бекарев А. М. Многомерность социального пространства [Электронный ресурс] / А. М. Бекарев, К. Э. Бурнашева // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2009. – №4. – С.312–316. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/mnogomernost-sotsialnogo-prostranstva-organizatsionno-upravlencheskiy-kontekst#ixzz4CpK9EOyU>
3. Богатая Л. Н. Многомерное мышление в контексте развития представлений о многомерности // Философия мышления: [сборник статей] / отв. ред. Богатая Л. Н. – Одесса: Печатный дом, 2013. – С.131–163.
4. Бойко–Бойчук О. Загальносистемна модель міста / О. Бойко–Бойчук // Управління сучасним містом. – 2008. – №1–4/1–12 (29–32). – С.212–221.
5. Бруард К. Модный Лондон. Одежда и современный мегаполис / Кристофер Бруард; [пер. с англ. Е. Демидовой, А. Мороз, С. Петрова]. – М.: Новое литературное обозрение, 2016. – 240 с. – (Серия «Библиотека журнала «Теория моды»»).

6. Бурдьё П. Физическое и социальное пространства / П. Бурдьё; [пер. с фр., общ. ред. Н. А. Шматко] // Социология социального пространства. – М.: Ин-т эксперим. социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – С.49–63.

7. Денисенко І. Д. Теорія соціального простору: евристичний потенціал щодо соціально-політичних досліджень // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки. – С.27–37.

8. Козлова І. А. Соціологічні концепції вивчення соціального простору міста: специфіка та процес формування / І. В. Козлова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наук. праць ДонДУУ. – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – Вип.258, Серія «Соціологія». – С.637–646.

9. Лефевр А. Производство пространства / Анри Лефевр; [пер. с фр. И. Стаф]. – М.: Strelka Press, 2015. – 432 с.

10. Лукашевич В. К. Структура и динамика инновационного пространства / В. К. Лукашевич, Т. Е. Новицкая // Вестник Белорусского государственного экономического университета. – 2010. – №5. – С.103–111.

11. Михалева К. Ю. Система мода / К. Ю. Михалева. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 137 с. – (Лиц культуры).

12. Филиппов А. Ф. Социология пространства / А. Ф. Филиппов. – СПб.: Владимир Даль, 2008. – 290 с.

References

1. Bedash Yu. A. Kontseptsiya sotsialnogo prostranstva Anri Lefevra / Yu. A. Bedash // Vestnik TGPU (TSPU Bulletin). – 2012. – №11 (126). – S.219–223.
2. Bekarev A. M. Mnogomernost sotsialnogo prostranstva [Elektronnyy resurs] / A. M. Bekarev, K. E. Burnasheva // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo. – 2009. – №4. – S.312–316. – Rezhim dostupa: <http://cyberleninka.ru/article/n/mnogomernost-sotsialnogo-prostranstva-organizatsionno-upravlencheskiy-kontekst#ixzz4CpK9EOyU>
3. Bogataya L. N. Mnogomernoe myshlenie v kontekste razvitiya predstavleniy o mnogomernosti // Filosofiya myshleniya: [sbornik statey] / отв. red. Bogataya L. N. – Odessa: Pechatnyy dom, 2013. – S.131–163.
4. Boyko–Boychuk O. Zahal'nosystemna model' mista / O. Boyko–Boychuk // Upravlinnya suchasnym mistom. – 2008. – №1–4/1–12 (29–32). – S.212–221.
5. Bruard K. Modnyy London. Odezhda i sovremennyiy megapolis / Kristofer Bruard; [per. s angl. E. Demidovoy, A. Moroz, S. Petrova]. – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2016. – 240 s. – (Seriya «Biblioteka zhurnala «Teoriya modyi»»).
6. Burde P. Fizicheskoe i sotsialnoe prostranstva / P. Burde; [per. s fr., obsch. red. N. A. Shmatko] // Sotsiologiya sotsialnogo prostranstva. – M.: In-t eksperim. sotsiologii; SPb.: Aleteyya, 2007. – S.49–63.
7. Denysenko I. D. Teoriya sotsial'nogo prostoru: evrystychnyy potencial shhodo sotsial'no-politychnykh doslidzhen' // Suchasne suspil'stvo: politychni nauky, sotsiolohichni nauky, kul'turolohichni nauky. – S.27–37.
8. Kozlova I. A. Sotsiolohichni kontseptsiiy vyvchennya sotsial'nogo prostoru mista: spetsyfika ta protses formuvannya / I. V. Kozlova // Suchasni suspil'ni problemy u vymiri sotsiolohiyi upravlinnya: Zbirnyk nauk. prats' DonDUU. – Donetsk: DonDUU, 2013. – Vyp.258, Seriya «Sotsiolohiya». – S.637–646.
9. Lefevr A. Proizvodstvo prostranstva / Anri Lefevr; [per. s fr. I. Staff]. – M.: Strelka Press, 2015. – 432 s.
10. Lukashevich V. K. Struktura i dinamika innovatsionnogo prostranstva / V. K. Lukashevich, T. E. Novitskaya // Vestnik Belorusskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta. – 2010. – №5. – S.103–111.
11. Mihaleva K. Yu. Sistema moda / K. Yu. Mihaleva. – M.: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN), 2010. – 137 s. – (Lii kulturyi).
12. Filippov A. F. Sotsiologiya prostranstva / A. F. Filippov. – SPb.: Vladimir Dal, 2008. – 290 s.

Skalatskaya H. V., PhD, assistant professor of department of social and human sciences Odessa Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics (Ukraine, Odessa), elena-s2008@ukr.net

The concept of social space by Henri Lefebvre: heuristic potential for the study of the phenomenon of fashion

The purpose of the article is to consider the heuristic potential of the concept of social space of French philosopher and sociologist Henri Lefebvre as to the study

of the phenomenon of fashion. Correlation of triads of space and body is analyzed (spatial practice corresponds perception; representations of space – understanding; space of representation – experience). The influence of fashion industry on forming of the social space of the city is traced. The attention is focused on the provision that space is a social product (production) which is caused by the anthropological aspect. It is proved that the construction of social space by method of repetition of actions complies with the theory of imitation of fashion (H. Spencer, G. Tarde, G. Simmel). The possibilities of using the theoretical construction of A. Lefebvre to enrich the social and philosophical analysis of space of fashion are demonstrated; it will open new prospects for research this issue.

Keywords: social space, fashion, product, multidimensionality, production, city, spatial change.

Скалацкая Е. В., кандидат философских наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин, Одесский торгово-экономический институт Киевского торгово-экономического университета (Украина, Одесса), elena-s2008@ukr.net

Концепция социального пространства Анри Лefевра: эвристический потенциал по исследованию феномена моды

Цель статьи заключается в рассмотрении эвристического потенциала концепции социального пространства французского философа и социолога Анри Лefевра для исследования феномена моды. Проанализировано соотношение триад пространства и тела (пространственной практике соответствует восприятие; репрезентации пространства – осмысление; пространству репрезентации – переживание). Прослежено влияние модной индустрии на формирование социального пространства города. Акцентируется внимание на положениях теории подражания моды (Г. Спенсер, Г. Тард, Г. Зиммель). Демонстрируются возможности применения теоретической конструкции А. Лefевра для обогащения социально-философского анализа пространства моды, что позволит раскрыть новые перспективы исследования данного вопроса.

Ключевые слова: социальное пространство, мода, продукт, многомерность, производство, город, пространственный поворот.

* * *

УДК 1(091)

Астахова Т. Г., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры гуманитарных наук, Обласний комунальний вищий навчальний заклад «Інститут підприємництва «Стратегія» (Україна, Жовті Води), tanya.ast@meta.ua

ПРИНЦИП ВСЕЄДНОСТІ В. С. СОЛОВЙОВА В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДУХОВНОГО І ТІЛЕСНОГО

Проблема духовно-тілесного була однією з парадигм філософії Срібного віку та викликала живий інтерес у В. С. Соловйова, який спирався у своїх міркуваннях на ідею всеєдності. Метою роботи є виокремлення вихідних характеристик ідеї всеєдності та дослідження базисних елементів становлення парадигми духовно-тілесного у філософії В. С. Соловйова. Розуміння принципу всеєдності В. С. Соловйова в контексті феноменів «духовне-тілесне», базуючись на певних понятійних блоках, дозволяє здійснити концептуальний аналіз. Важливо зазначити, що В. С. Соловйов рідше підносить метафізичний, онтологічний статус саме людської індивідуальності, надавши їй саму можливість все-таки долучитися до всеєдності як до істини. Долучення до всеєдності, до істини для людської індивідуальності є особливим способом відношення до інших індивідів, до природи, до всього «іншого». Істинна індивідуальність є певним образом всеєдності, певним способом сприйняття її засвоєння в собі всього іншого. Характерна аргументація В. С. Соловйова на захист всеєдності є осмисленим переконанням, змістовним, багатим «власне існуванням» індивідуальності, яке можливе лише в «лоні» всеєдності.

Ключові слова: всеєдність, добро, краса, істина, взаємозв'язок духовного та тілесного, Бог.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема духовно-тілесного була однією з парадигм філософії Срібного віку та викликала живий інтерес у В. С. Соловйова, який спирався у своїх міркуваннях на ідею всеєдності. Філософ, хоча й відмовлявся від духу секуляризму, котрим була пронизана європейська філософія Нового часу, та все ж таки, крокуючи за

ранніми слов'янофілами, прагнув отримати цільне знання. У філософських працях В. С. Соловйова поняття життя має не випадковий, поетично-белетристичний зміст, воно отримує визначений категоріальний і фундаментальний філософський характер. Поняття життя стає фундаментальною основою його філософської системи.

Специфічний варіант філософії життя В. С. Соловйова має парадигмальний характер. Філософія життя в цей період, беручи до уваги праці В. С. Соловйова, стає однією з парадигм (відносно нових парадигм філософської думки взагалі), розвиваючись паралельно з певними варіантами західної філософії життя (з філософією життя Ф. Ніцше, з працями ранніх В. Дільтея, А. Бергсона). Щодо розвитку філософії життя в наступний період правомірно говорити про захоплюючий характер пошуків В. С. Соловйова. Це було певного роду передчуття тих змін у житті, котрі спостерігалися у філософській думці всього світу на межі ХІХ – поч. ХХ ст., що підтверджується на початку ХХІ ст.

Філософія життя використовується В. С. Соловйовим для того, щоб ввести її у філософію, враховуючи в ній досягнення не лише релігії, природознавства, історії, психології й психоаналізу, але й інших філософських напрямків, і тим самим забезпечити побудову її як релігійної філософії, котра спирається на Всеєдність, тобто єдність Добра, Істини й Краси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Суттєвого значення для просування у визначеній предметній сфері мають праці, що зумовлюють висвітлення питання про формування софіологічного вчення. Софіологія являє собою взірцеве сплетіння ідей про Бога (Дух), душу (індивідуальну та світову), мораль та віру. У літературі про В. С. Соловйова наявні певні протиріччя: з одного боку, визнано, що в текстах цього видатного російського філософа широко й фундаментально задіяно поняття життя, пов'язане з ученням про Софію, але, з іншого, – цей факт досі не осмислений в усій його повноті, значущості й історико-філософській релевантності [Л. А. Коган, П. Ч. Борі, А. В. Гулига, Т. А. Двуреченська, О. О. Ермічев, А. М. Кожев, Ю. Б. Меліх, О. О. Нікольський, Т. Н. Поплавська].

Перш за все привертає увагу якась підкреслена універсальність і смислова різноманітність поняття життя, яке, з урахуванням вчення про Софію, можна охарактеризувати як софійність життя, що охоплює різні аспекти: абсолютний, богородський, космологічний, антропологічний, естетично-творчий, есхатологічний, інтимно-серцевий та ін. [О. Ф. Лосев, Л. І. Шестов, П. Я. Чадаєв, Н. Ф. Уткіна, Є. Б. Рашковський, Н. В. Мотрошилова, Н. П. Франц, С. С. Хоружий, П. Тунє].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання). Якщо виокремити основну рису поняття «софійність життя», то виникає потреба вказати, що воно являло собою у В. С. Соловйова лише конкретне та інтимно-серцеве вираження його центральної ідеї всеєдності. Саме тому важливим є виокремлення вихідних характеристик ідеї всеєдності та дослідження базисних елементів становлення парадигми духовно-тілесного у філософії В. С. Соловйова.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.